

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

MSR m.fl. ./ riksåklagaren m.fl. ang. mord

(Hovrätten för Västra Sveriges dom den 3 november 2022 i mål B 4976-22)

Riksåklagaren har förelagts att skyndsamt svara skriftligen på MSR, BM och SWs överklaganden.

Målsägandenas överklagande har översänts för kännedom.

Jag vill anföra följande

Inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom och avstyrker prövningstillstånd beträffande SWs överklagande.

Jag anser att prövningstillstånd bör meddelas avseende MSR, BM och målsägandenas överklaganden. Målet bör i dessa delar återförvisas till hovrätten för ny prövning av åtalet mot MSR samt åtalet och skadeståndstalan mot BM.

Bakgrund

SW har av såväl tings- som hovrätten dömts för mord till fängelse på livstid.

MSR och BM, som dömdes för mord till fängelse på livstid av tingsrätten, har av hovrätten dömts för medhjälp till mord till fängelse i 16 år.

Samtliga har förpliktats att utge skadestånd till målsägandena (som är närstående till den avlidne). Målsägandena har biträtt åtalet.

Den gärningsbeskrivning som ligger till grund för hovrättens dom lyder enligt följande.

Mord

SW, MSR och BM har tillsammans och i samförstånd uppsåtligt dödat SO genom att utsätta honom för upprepat trubbigt våld mot huvudet och kroppen.

SO har därmed orsakats blödning under den hårda hjärnhinnan med medellinjeförskjutning av hjärnan, blånader, blödningar i huvudsvålen och i tinningmuskelnerna, skorpbelagda hudskador i ansiktet med brott på näsbenet och blödningar i ögonens bindehinnor, blånader på halsen och armarna och

skorpabelagda hudavskrapningar på högra armen och vänstra benet. Blödningen under den hårda hjärnhinnan har orsakat SOs död.

Våldet utövades den 23 oktober 2021 på x-gatan 6, Göteborgs stad och SO avled den 1 november 2021 på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg.

SW, BM och MSR begick gärningen med uppsåt.

Ansvaryrkande i andra hand

Vållande till annans död, grovt brott och synnerligen grov misshandel

SW, BM och MSR har tillsammans och i samförstånd utsatt SO för upprepat trubbigt våld mot huvudet och kroppen.

SO har därmed orsakats blödning under den hårda hjärnhinnan med medellinjeförskjutning av hjärnan, blånader, blödningar i huvudsvålen och i tinningmuskulerna, skorpabelagda hudskador i ansiktet med brott på näsbenet och blödningar i ögonens bindehinnor, blånader på halsen och armarna och skorpabelagda hudavskrapningar på högra armen och vänstra benet.

Blödningen under den hårda hjärnhinnan har orsakat SOs död.

Våldet utövades den 23 oktober 2021 på x-gatan 6, Göteborgs stad och SO avled den 1 november 2021 på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg.

Misshandeln bör bedömas som synnerligen grov eftersom gärningen varit livsfarlig och orsakat synnerligt lidande samt då SW, BM och MSR har visat synnerlig hänsynslöshet genom att i numerärt överläge attackera den rullstolsburne målsäganden med omfattande kraftigt våld bl.a. mot huvudet. Vållande till annans död bör bedömas som grovt brott eftersom gärningen innefattat ett medvetet risktagande av allvarligt slag.

SW, BM och MSR begick misshandeln med uppsåt. Det var av oaktsamhet som SW, BM och MSR orsakade att SO avled.

Hovrättens dom

Hovrätten fann i likhet med tingsrätten att det är ställt utom allt rimligt tvivel att SW utsatt SO för det våld som anges i gärningsbeskrivningen. Enligt hovrätten har SW insett den höga risken för att SO skulle avlida till följd av våldet och han har i gärningsögonblicket varit likgiltig i förhållande till effekten av sitt handlande. Han har enligt hovrätten begått mordet med likgiltighetsuppsåt. Mot bakgrund av ett flertal försvårande omständigheter anser hovrätten att straffvärdet av mordet är fängelse på livstid.

Gällande MSR och BM fann hovrätten, till skillnad från tingsrätten, att det inte är styrkt att de utövat något av det våld mot SO som framgår av gärningsbeskrivningen och att de därför inte skulle dömas för mord begånget gemensamt och i samförstånd med SW. Enligt hovrätten skulle de dock dömas för medhjälp till mord bestående i att de främjat SWs gärningar genom att stärka honom i hans uppsåt. Enligt hovrätten är det styrkt att MSR tejpat runt

SOs huvud på ett sätt som främjat SWs gärningar. När det gäller BM är det enligt hovrätten styrkt att han befann sig i hissen under våldsutövningen och att han därigenom stärkt SW i hans uppsåt. Även de tilltalades efterföljande agerande medför enligt hovrätten att det är bevisat att de solidariserat sig med SWs gärningar. De skulle enligt hovrätten därför dömas för medhjälp till mord.

Enligt hovrätten utgör det förhållandet att åklagarens gärningspåstående inte innehåller något alternativyrkande om medhjälp inte något hinder mot en sådan bedömning. Hovrätten hänvisar därvid till ett uttalande i den juridiska litteraturen (Robert Nordh, Processens ram i brottmål, 4 uppl. 2019 s. 33 f.) och till rättsfallet NJA 2003 s. 645.

Överklagandena till Högsta domstolen

MSR yrkar att hovrättens dom ska undanröjas och målet återförvisas till hovrätten för ny prövning. I andra hand att Högsta domstolen rubricerar gärningen som medhjälp till synnerligen grov misshandel och grovt vållande till annans död och bestämmer påföljden till fängelse i högst sex år. I allt fall att straffet ska sättas ned.

Han gör gällande att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar hans överklagande och uttalar sig i frågan om och i vilken mån det vid åtal för medhjälp i gärningsbeskrivningen måste anges åtgärder som utgör straffbart främjande. Till detta den anknyttande frågan om en domstol, när åtal inte väckts för medhjälp, kan döma till ansvar för medhjälp på grund av åtgärder som inte framgår av gärningsbeskrivningen. Även i frågan om brottets rubricering, i fråga om indiciebevisning vid åtal för mord samt i fråga om straffmätning vid mord.

SW yrkar att gärningen ska rubriceras som synnerligen grov misshandel och grovt vållande till annans död och att påföljden bestäms till fängelse inte överstigande fängelse i åtta år. I andra hand att påföljden bestäms till ett tidsbestämt straff. Enligt honom är det av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar uppsåtsfrågan, i vilken mån indiciebevisning räcker för fällande dom i åtal för mord samt i fråga om straffvärdet av mordet och om fängelse på livstid bör dömas ut när ett mord begåtts med likgiltighetsuppsåt.

BM yrkar att åtalet och målsägandenas skadeståndstalan ska ogillas. I andra hand att hovrättens dom ska undanröjas och målet återförvisas till hovrätten för ny prövning. Under alla omständigheter yrkas strafflindring.

Enligt honom är det av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar förutsättningarna för att en domstol, utan någon åtalsjustering, ska kunna döma för medhjälp när gärningsbeskrivningen avser en gärning som påstås ha begåtts ”tillsammans och i samförstånd”.

För det fall Högsta domstolen finner att det funnits förutsättningar för en sådan tolkning, uppstår även frågan om effekten av att meddela en sådan dom utan att den tilltalade under processen upplysts om att ett medhjälpsansvar kan komma att aktualiseras.

Fristående från den första frågan rörande tolkning av gärningsbeskrivningar ger förevarande mål även upphov till frågor om den nedre gränsen för det straffrättsliga främjandeansvaret.

Målsägandena **BO**, **MO** och **KR**, som samtliga biträder åtalet, yrkar att MSR och BM ska dömas för mord till fängelse på livstid. Under alla förhållanden att påföljden ska bestämmas till fängelse på livstid.

De gör gällande att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar bevisvärdering vid mord med flera gärningsmän, gränserna för utvidgat gärningsmannaskap och påföljden vid mord eller medhjälp till mord om man varit i gärningens direkta närhet.

Angående SW

Jag kan inte se att det finns skäl för prövningstillstånd beträffande SWs överklagande. Jag bestrider ändring av hovrättens dom och avstyrker prövningstillstånd beträffande honom.

Jag kommer i det följande att redogöra för min inställning i fråga om prövningstillstånd m.m. rörande målet i övrigt.

Grunderna för min inställning

Enligt 30 kap. 3 § första meningen rättegångsbalken får domstolen inte döma över annan gärning än den, för vilken talan i behörig ordning har förts. Med gärning avses i detta sammanhang vad som framgår av åklagarens gärningsbeskrivning.

Enligt 45 kap. 4 § första stycket 3 rättegångsbalken ska det i gärningsbeskrivningen anges bl.a. den brottsliga gärningen med uppgift om tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter som behövs för dess kännetecknande. Åklagaren ska även ange de bestämmelser som är tillämpliga.

Ett väckt åtal får enligt 45 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken inte ändras. Enligt tredje stycket är det dock tillåtet att åklagaren beträffande samma gärning inskränker sin talan eller åberopar annat lagrum än det som har angivits i stämningen eller ny omständighet till stöd för åtalet.

Gärningsbeskrivningen utgör ramen för brottmålsprocessen. Det innebär att endast påståenden om gärningen som kan utläsas av gärningsbeskrivningen får läggas till grund för domen. Det krävs emellertid inte att åklagaren i detalj ska beskriva den brottsliga gärningen. Det räcker att han eller hon anger de omständigheter som är tillräckliga för dess kännetecknande. Detta innebär att

gärningsbeskrivningen ska innehålla det som enligt åklagaren konstituerar brottet. Man kan även uttrycka det så att gärningsbeskrivningen ska innehålla sådana rekvisit som karaktäriserar gärningen som brottslig. Påståenden rörande gärningen som inte kan utläsas av gärningsbeskrivningen får inte läggas till grund för en fällande dom. (Se NJA 2015 s. 405 och däri anmärkta rättsfall).

Gärningsbeskrivningar får i viss mån tolkas av rätten genom att de läses i belysning av det eller de brott som åklagaren påstår att den tilltalade har begått och det eller de lagrum som han eller hon åberopat (se NJA 2003 s. 486 och NJA 2013 s. 7).

Innebörden av gärningsbegreppet i 30 kap. 3 § rättegångsbalken är snävare än i bestämmelserna om domens rättskraft i 30 kap. 9 § rättegångsbalken och om litispendens i 45 kap. 1 § och 5 § tredje stycket rättegångsbalken. Rätten får enligt 30 kap. 3 § rättegångsbalken inte döma för sådant som inte finns med i gärningsbeskrivningen, även om ytterligare gärningsmoment i och för sig skulle komma att omfattas av domens rättskraft och medföra litispendens. Skälet för denna åtskillnad i innebörder är att 30 kap. 3 § rättegångsbalken är avsedd att ge tilltalade skydd mot risken att dömas för en gärning som han eller hon inte haft anledning att försvara sig emot. Den snävare innebörden av gärningsbegreppet i paragrafen samverkar med kravet i artikel 6.3 i Europakonventionen på att den som har blivit anklagad för brott ska underrättas om innebörden av anklagelsen och få tillräcklig möjlighet att förbereda sitt försvar (se NJA 2013 s. 7 p. 11 med hänvisningar, jfr även Dag Victor, Den åtalade gärningen – några tankar om utformningen av gärningsbeskrivningen, ”35 års utredande: en vänbok till Erland Aspelin”, Malmö: Departementens utredningsavd., 1996).

Högsta domstolen har i NJA 2015 s. 405 uttalat bl.a. följande angående tolkning av gärningsbeskrivningar (p. 11-16).

11. En domstol är inte bunden av yrkanden beträffande brottets rättsliga beteckning eller tillämpligt lagrum (30 kap. 3 § andra meningen RB). Det är domstolens uppgift att känna till lagens innehåll och att tillämpa rätt bestämmelser på de faktiska förhållanden som anges i gärningsbeskrivningen. Domstolen kan enligt bestämmelsen alltså göra en annan rättslig bedömning av den påstådda gärningen och komma fram till att det rör sig om ett annat brott än det som åklagaren har antagit.

12. Som en allmän utgångspunkt gäller att gärningsbeskrivningen ska tolkas i belysning av det lagrum och den brottsbeteckning som åklagaren har angett. Hur tolkningen av gärningsbeskrivningar närmare ska göras går det inte att ge några generella besked om. Vad som innefattas i ett gärningspåstående får i stället avgöras från fall till fall. En tolkning av en gärningsbeskrivning får dock inte leda till att en dom baseras på något för den tilltalade överraskande moment, som han eller hon inte har haft möjlighet att försvara sig emot (se t.ex. NJA 2014 s. 664 p. 12).

13. Om en gärningsbeskrivning är oklar eller framstår som ofullständig ska domstolen genom materiell processledning verka för att det blir klarlagt vad den innefattar. Detta kan ske genom frågor och påpekanden som initierar förtydliganden av gärningsbeskrivningen (jfr NJA 1993 s. 134, jfr också Roberth Nordh, Praktisk process II, Processens ram i brottmål, 3 uppl. 2012, s. 39 ff.). Rätten bör dock vara försiktig vid sin processledning så att dess opartiskhet inte kan sättas i fråga.

14. Vid domstolens prövning ska även Europakonventionens krav beaktas. I artikel 6 föreskrivs bl.a. att var och en som anklagas för brott har rätt att i detalj underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom. Den anklagade ska få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar.

15. Av Europadomstolens praxis följer att underrättelsen om anklagelsen ska avse både vilken gärning det är fråga om och den rättsliga kvalificeringen (se bl.a. Europadomstolens dom den 25 mars 1999 i målet Pélissier och Sassi mot Frankrike, Report of Judgments and Decisions, 1999-II). Det är inte möjligt att döma den tilltalade enligt en viss straffbestämmelse utan att han eller hon i förväg har fått reda på att bestämmelsen skulle kunna bli tillämplig och har fått möjlighet att anpassa sitt försvar efter detta (jfr NJA 2011 s. 611 p. 17 och NJA 2014 s. 664 p. 10).

16. Det finns inga särskilda krav på i vilken form den tilltalade ska få reda på hur den gärning som åtalet avser kan kategoriseras rättsligt eller vilken bestämmelse som kan vara tillämplig. Information behöver alltså inte nödvändigtvis ges i gärningsbeskrivningen eller i anslutning till denna. Även om det är att föredra att så sker, kan det räcka att upplysningar lämnas till den tilltalade under huvudförhandlingen. En förutsättning är, som framgått, att informationen har lämnats på sådant sätt att den tilltalade har getts möjlighet att anpassa sitt försvar efter denna.

Högsta domstolen har i NJA 2019 s. 909 uttalat sig angående frågan hur preciserad och konkretiserad en gärningsbeskrivning beträffande åtal för brott mot 3 § lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall ([finansieringslagen](#)) jämförd med 2 § lagen (2010:299) om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet (rekryteringslagen) måste vara för att en dom där åtalet bifalls inte ska stå i strid med 30 kap. 3 § rättegångsbalken.

Högsta domstolen uttalar därvid följande angående den rättsliga regleringen.

9.Enligt [30 kap. 3 §](#) RB får en dom inte avse någon annan gärning än den för vilken talan i behörig ordning förts. I stämningsansökningen ska

åklagaren enligt 45 kap. 4 § första stycket 3 ange bl.a. den brottsliga gärningen med uppgift om tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter som behövs för dess kännetecknande. Kravet på åklagaren är således inte att denne i detalj ska beskriva den brottsliga gärningen.

10. Detta innebär att gärningsbeskrivningen ska innehålla vad som enligt åklagaren konstituerar brottet. HD har framhållit att den tilltalade kan fällas till ansvar för ett brott endast om gärningsbeskrivningen svarar mot rekvisiten enligt den aktuella straffbestämmelsen. Påståenden rörande gärningen som inte kan utläsas av gärningsbeskrivningen får därmed inte läggas till grund för en fällande dom. (Se t.ex. [NJA 2003 s. 486](#), [NJA 2013 s. 7](#), [NJA 2014 s. 664](#) och [NJA 2015 s. 405](#).) Samtidigt framgår av bl.a. nämnda rättsfall att gärningsbeskrivningen vid tillämpning av [30 kap. 3 § RB](#) i viss mån får tolkas av domstolen genom att den läses i belysning av det eller de brott som åklagaren påstår att den tilltalade har begått och det eller de lagrum som åberopas. En tolkning av gärningsbeskrivningen får dock inte leda till att en dom baseras på något för den tilltalade överraskande moment, som han eller hon inte haft möjlighet att försvara sig emot.

Prövningstillstånd m.m.

Av 54 kap. 10 § rättegångsbalken följer att prövningstillstånd får meddelas endast om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens) eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

Jag kan inte se att det finns något prejudikatintresse i att Högsta domstolen prövar hovrättens dom.

Enligt 3 kap. 1 § brottsbalken ska den som (uppsåtligt) berövar annan livet dömas för mord (...).

Av 23 kap. 4 § brottsbalken följer att ansvar som i denna balk är föreskrivet för viss gärning skall ådömas inte bara den som utfört gärningen utan även annan som främjat denna med råd eller dåd. Detsamma skall gälla beträffande i annan lag eller författning straffbelagd gärning, för vilken fängelse är föreskrivet. Den som inte är att anse som gärningsman döms, om han har förmått annan till utförandet, för anstiftan av brottet och annars för medhjälp till det.

Enligt 30 kap. 3 § första meningen rättegångsbalken får domstolen inte döma över annan gärning än den, för vilken talan i behörig ordning har förts. Med gärning avses i detta sammanhang vad som framgår av åklagarens gärningsbeskrivning.

Enligt 45 kap. 4 § första stycket 3 rättegångsbalken ska det i gärningsbeskrivningen anges bl.a. den brottsliga gärningen med uppgift om tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter som behövs för dess kännetecknande. Åklagaren ska även ange de bestämmelser som är tillämpliga.

Hovrätten har dömt MSR och BM för medhjälp till mord. Såsom gärningsbeskrivningen är utformad har jag svårt att utläsa att denna innefattar ansvar för medhjälp till mord enligt de gärningsmoment som hovrätten enligt domskälen funnit att de gjort sig skyldiga till. Hovrätten har, enligt uppgift, inte ställt några frågor om gärningspåståendet till åklagaren under huvudförhandlingen.

Hovrätten har alltså utan någon materiell processledning och i strid med 30 kap. 3 § rättegångsbalken dömt MSR och BM till ansvar för en gärning som inte ingår i åklagarens gärningsbeskrivning. Deras rätt till en rättvis rättegång enligt artikel 6:3 i Europakonventionen har därför åsidosatts.

Vid rättegångsfel som innebär ett åsidosättande av en väsentlig rättssäkerhetsgaranti har det ansetts finnas en presumtion om att felet har inverkat på målets utgång (se 51 kap. 28 § rättegångsbalken jämförd med 55 kap. 15 § rättegångsbalken och Fitger m.fl., Rättegångsbalken, [1 oktober 2022, JUNO], kommentaren till 50 kap. 28 § med hänvisningar till Welamson m.fl., Rättegång VI, 5 uppl., s. 117 f.).

Hovrättens handläggning av målet mot MSR och BM innefattar ett grovt rättegångsfel som har inverkat på målets utgång. Hovrättens dom beträffande åtalen mot dem bör därför undanröjas och målet återförvisas till hovrätten för ny prövning där.

Det grova rättegångsfelet har inverkat på målets utgång i förhållande även till de målsägande som biträdde åtalet i hovrätten och som har överklagat hovrättens dom och som yrkat att MSR och BM ska dömas för mord till fängelse på livstid. För det fall deras överklagande inte leder till prövningstillstånd och återförvisning torde hovrätten, efter att målet återförvisats dit, enligt grunderna för förbudet mot reformatio in pejus, annars vara förhindrad att döma MSR och BM till fängelse överstigande 16 år (jfr NJA 1992 s. 219 och NJA 2017 s. 1086 p. 23).

Sammanfattningsvis är det min uppfattning att Högsta domstolen bör bevilja prövningstillstånd med anledning av MSR:s, BM:s och målsägandenas överklaganden och därefter undanröja hovrättens dom i de delar som omfattas av deras yrkanden och återförvisa målet till hovrätten för ny prövning där.

Bevisning

I frågan om målet ska återförvisas till hovrätten åberopar jag inte någon bevisning.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och med mina synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall prövningstillstånd meddelas på sätt som innebär att målet i någon del ska prövas i sak i Högsta domstolen.

Katarina Johansson Welin

My Hedström

Kopia till
Utvecklingscentrum
Göteborgs åklagarkammare (AM-152865-21)
Kammaråklagaren Sara Toreskog